

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

Rozdział:

Waschko Stanisław: Samorząd gospodarczy w Polsce

Źródło:

Bilans gospodarczy dziesięciolecia Polski Odrodzonej. Tom 2 / praca zbiorowa pod redakcją Stefana L. Zaleskiego przy współudziale W.Schramma i E. Taylora.
Warszawa - Poznań, 1929, strony 427-448

Rozdział zdigitalizowany i udostępniony cyfrowo w ramach zadań projektu pt.
„Digitalizacja i udostępnianie online »Bibliografii gospodarki Wielkopolski 1919-39«
H. Maciejewskiej” (SONB/SP/550684/2022)

Dr. Stanisław Waschko.

Dyrektor Izby Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu
Członek Zarządu P. W. K.

Samorząd gospodarczy w Polsce.

I. Uwagi wstępne.

Celem niniejszego rozdziału jest przedstawić kwestję i stan samorządu gospodarczego w Polsce w tem znaczeniu, w jakim go pojmuje artykuł 68 konstytucji z dn. 17 marca 1921 r. Artykuł ten postanawia, że „obok samorządu terytorjalnego osobna ustawa powoła samorząd gospodarczy dla szczególnych dziedzin życia gospodarczego, a mianowicie: Izby rolnicze, handlowe, przemysłowe, rzemieślnicze, pracy najemnej i inne, połączone w Naczelną Izbę Gospodarczą Rzeczypospolitej, których współpracę z władzami państwowymi w kierowaniu życiem gospodarczym i w zakresie zamierzeń ustawodawczych określa ustawy“.

Rozwój tego samorządu zależeć będzie w pierwszym rzędzie od interpretacji cytowanego artykułu, od tego, jakie będziemy mu nadawać znaczenie i jaki zakres, przedewszystkiem zaś, czy mamy tu do czynienia z samorządem czysto-gospodarczym, czy też i zawodowym. Choć artykuł ten mówi tylko o samorządzie gospodarczym, to jednak przewidziany w nim samorząd gospodarczy należy uważać za pojęcie szersze, zawierające w sobie również cechy samorządu zawodowego; gdy bowiem przemysł i handel w szerokim tych słów znaczeniu, następnie zaś rzemiosło i rolnictwo, stanowią gałęzie gospodarstwa krajowego, a instytucje, gałęzie te reprezentujące, reprezentują równocześnie interesy pracy i kapitału, to natomiast praca najemna, w omawianym artykule konstytucji wymieniona, stanowi tylko jeden z czynników życia gospodarczego, którego interesy są interesami jednej klasy, wzgl. jednego stanu zawodowego. Podobnie odwrotnie należałoby przyjąć, że w myśl konstytucji powinnyby powstać również Izby pracodawców, które także należałoby nazwać raczej instytucjami samorządu zawodowego, jak gospodarczego.

Kwestja, co jest samorządem gospodarczym, jest kwestją ustawodawstwa i gdy ono wyraźnie pewne instytucje uznaje za organa samorządu gospodarczego, to musimy instytucje te uważać za takie, za jakie je ustawy wyraźnie uznają, choć naturalnie nie wyklucza to akademickiej dyskusji na temat, o ile stanowisko ustawy jest słuszne.

Niema odpowiednich podstaw do oceny, jak szeroki ma być zakres samorządu gospodarczego w myśl art. 68 konstytucji, w szczególności, czy podpadają tu również publiczno-prawne korporacje zawodów wolnych, jak Izby notarialne, adwokackie lub lekarskie. W każdym bądź razie, nie będą tu należeć takie instytucje, jak giełdy lub spółki wodne, jakkolwiek o nich można też mówić jako o publiczno-prawnych korporacjach o charakterze samorządowym, jednakże nie będą one organami samorządu gospodarczego w rozumieniu art. 68 konstytucji polskiej, który mówi tylko o Izbach samorządowych.

W kołach rządowych art. 68 konstytucji jest, a przynajmniej był interpretowany jak najbardziej rozszerzająco, co można wnioskować z wniosonego w r. 1925 na Sejm przez rząd Wł. Grabskiego projektu ustawy o Tymczasowej Naczelnej Radzie Gospodarczej, mającej funkcjonować do czasu utworzenia przewidzianej w art. 68 konstytucji Naczelnej Izby Gospodarczej. Projekt ten obejmował również takie grupy, jak konsumenci, kapitał nieruchomy miejski, wolne zawody i naukę.

Realizację art. 68 konstytucji polskiej zaczęto od rzeczy najłatwiejszej, mianowicie od rozciągnięcia na całą Rzeczpospolitą tych instytucyj samorządu gospodarczego konstytucją przewidzianych, które w niektórych dzielnicach już były znane, mianowicie od Izb rzemieślniczych, Izb przemysłowo-handlowych i Izb rolniczych. Fakt istnienia w niektórych dzielnicach tych instytucyj, mianowicie w b. zaborze pruskim wszystkich trzech, w b. zaborze austriackim zaś Izb handlowych i przemysłowych, — był decydującym o kolejności wprowadzania przewidzianych w konstytucji organów samorządu gospodarczego, gdyż z jednej strony było to zgodne z akcją unifikacji, z drugiej zaś istniejące Izby, wychodząc z zupełnie słusznego założenia, że działalność ich może być odpowiednio owocną tylko w razie istnienia tych samych organizacji na całym terenie Rzeczypospolitej, od pierwszych lat odzyskania niepodległości usilnie domagały się rozciągnięcia istniejących instytucyj na cały obszar Rzeczypospolitej. Dzielnice, nie

znające tych instytucyj w praktyce i posiadające pewne instytucje lub organizacje prywatne spełniające w pewnej mierze podobne funkcje, odnosiły się naogół bez entuzjazmu do tendencyj unifikacyjnych na tem polu, a jeśli chodzi o instytucję Izb przemysłowo-handlowych, nawet broniły się przez niektóre swoje wolne organizacje, które uważały, że przy ich istnieniu powoływanie do życia takich instytucyj jest zbędne.

Ponieważ Izby przemysłowo-handlowe są prototypem innych tego rodzaju instytucyj, jak również z tego względu, że ich wprowadzenie najżywszą wywołało dyskusję, niemi najpierw się zajmę.

II. Izby przemysłowo-handlowe.

Z chwilą odzyskania niepodległości na ziemiach odrodzonej Rzeczpospolitej istniały Izby handlowe i przemysłowe w b. dzielnicy austriackiej, mianowicie w Brodach, Lwowie i Krakowie, powstałe, jak prawie wszystkie Izby w Austrii, w roku 1850, oraz w b. zaborze pruskim w Poznaniu (od r. 1851 dla miasta, od r. 1896 zaś dla całej rejencji), w Bydgoszczy (1875), Toruniu (1875) i Grudziądzu (1899). Wkrótce po odzyskaniu niepodległości okazała się potrzeba zarówno przeprowadzenia pewnych zmian w podstawach prawnych istniejących już Izb, jak i powołania do życia nowych na odzyskanych terenach byłych zaborów austriackiego i pruskiego, gdzie one dotychczas istniały, lecz z siedzibą poza granicą odrodzonej Polski. Z tych powodów rozporządzeniem Ministra b. dzielnicy pruskiej z dnia 25 listopada 1919 roku wprowadzono pewne zmiany w dotychczasowej organizacji Izb przemysłowo-handlowych w województwach poznańskim i pomorskim, z których najważniejszą było wprowadzenie systemu nominacji połowy członków Izb.

Ponieważ część Śląska Cieszyńskiego, która przypadła Polsce, straciła dotychczasową Izbę swą w Opawie, przeto okazała się potrzeba powołania na tym obszarze do życia nowej Izby, co też uskutecznilo w Bielsku uchwałą Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego z dnia 8 lipca 1919 roku, po plebiscycie zaś na Górnym Śląsku rozporządzeniem Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 27 czerwca 1922 r. utworzono dla górnośląskiej części województwa śląskiego Izbę Handlową w Katowicach, opierając jej kompetencje na dotychczasowej ustawie pruskiej z 19. VIII. 1897 r., or-

ganizację zaś na Komisarzu Rządowym z nominowaną przez Ministra Radą przyboczną, złożoną z 18 członków. Stan ten trwa dotychczas.

Ponieważ w ten sposób Izby przemysłowo-handlowe, lub o nazwie podobnej, istniały tylko na terenie dwóch byłych zaborów, t. j. austriackiego i pruskiego, na terenie zaś b. zaboru rosyjskiego instytucja ta nie była znana, przeto należało i tam stworzyć tę instytucję, nie tylko ze względu na korzyści, jakie ona życiu gospodarczemu przynosi, lub przynieść może, lecz także ze względu na już istniejące Izby, które w działalności swej ustawicznie odczuwały brak pokrewnych instytucyj w b. zaborze rosyjskim, nie mogąc z tego powodu rozwinąć odpowiednio swej działalności. Już w roku 1919 sprawa została zapoczątkowana. Istniejące Izby przemysłowo-handlowe rozwinęły ożywioną działalność w kierunku wprowadzenia Izb przemysłowo-handlowych w całej Polsce.

Zdecydowanie naprzód pchnął sprawę tę Minister Przemysłu i Handlu Hipolit Gliwic, następca zaś jego, obecny Minister inż. Kwiatkowski, należycie doceniając znaczenie tej instytucji, spowodował wydanie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 15 lipca 1927 r. o Izbach przemysłowo-handlowych, wprowadzającego te instytucje w całej Polsce (Dz. U. R. P. Nr. 67, poz. 591). Na podstawie tego rozporządzenia Minister Przemysłu i Handlu powołał do życia rozporządzeniem z dnia 30. XI. 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 111, poz. 945 Izby przemysłowo-handlowe na całym obszarze państwa, a mianowicie: w Warszawie, Łodzi, Sosnowcu, Lublinie, Lwowie, Krakowie. Poznaniu, Bydgoszczy, Grudziądzu i Wilnie.

Poza tem pozostają dwie Izby w województwie śląskim, mianowicie w Bielsku i Katowicach, gdyż nowe rozporządzenie o Izbach przemysłowo-handlowych wejdzie w województwie śląskim w życie dopiero po przyjęciu go przez Sejm Śląski.

W ten sposób została przeprowadzona zasada podziału całego terytorjum państwa na okręgi Izb przemysłowo-handlowych, co jest koniecznym warunkiem należytej ich działalności, zwłaszcza o charakterze ogólnopaństwowym. Na podstawie ogłoszonych dla każdej Izby przez Ministra Przemysłu i Handlu statutów, zawierających regulaminy wyborcze, zostały w drugiej połowie 1928 r. przeprowadzone wybory do wszystkich Izb, które z jednym wyjątkiem (Warszawa), ukonstytuowały się dopiero w pierwszej połowie roku następnego.

Jedną z bardzo poważnych przeszkód do wprowadzenia tej instytucji na teren b. zab. rosyjskiego, gdzie wolne związki gospodarcze początkowo przeważnie niechętnie ustosunkowały się do Izb przemysłowo-handlowych, stanowiła kwestja systemu wyborczego do Izb, która była przedmiotem długich rozważań i pertraktacyj, w wyniku których konstrukcja systemu wyborczego, przyjęta przez rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej, jest bardzo skomplikowana. Członkowie Izby, którzy otrzymują tytuł radców, powoływani są w czworaki sposób, a mianowicie przez wybory bezpośrednie w ilości $\frac{2}{5}$ zasadniczej liczby członków, t. j. członków z wyborów, w $\frac{3}{5}$ przez wybory dokonywane z pośród swych członków przez organizacje zawodowo-gospodarcze, którym Minister Przemysłu i Handlu prawo to przyzna, następnie przez kooptację w ilości do 10% liczby członków z wyborów i przez nominację przez Ministra Przemysłu i Handlu w ilości 10% tejże liczby.

Czynne prawo wyborcze przyznaje rozporządzenie pod warunkiem opłacania podatku przemysłowego przedsiębiorstwom (i ich filjom) przemysłowym i handlowym w szerokim tych słów znaczeniu, bez względu na formę prawną i właściciela przedsiębiorstwa, a więc także przedsiębiorstwom państwowym i samorządowym, mającym siedzibę w okręgu Izby, z wyłączeniem upadłych dłużników i osób pozbawionych prawa wyborczego do Sejmu. Rozporządzenie zastrzega przedewszystkiem czynne prawo wyborcze dla osób posiadających conajmniej 25 lat życia, bierne zaś dla osób, które przekroczyły 50 lat.

Plenum Izby dzieli się zasadniczo na dwie sekcje, mianowicie przemysłową i handlową, przyczem górnictwo ustawa przydziela do sekcji przemysłowej, a finanse, przewoźnictwo, ekspedytorstwo, ubezpieczenie, komis i pośrednictwo handlowe do sekcji handlowej. O ile pewne gałęzie przemysłu i handlu, należące normalnie do powyższych sekcyj, w danym okręgu posiadają wyjątkowo doniosłe znaczenie gospodarcze, uzasadniające dla nich utworzenie osobnej sekcji, rozporządzenie na to pozwala. Każdej z sekcyj przysługuje votum separatum, jeśli uchwała plenarnego zebrania nie jest zgodna z jej uchwałą.

Na czele każdej sekcji stoi jeden lub więcej wiceprezesów, zależnie od postanowień statutu, na czele zaś Izby — prezes, który, poza innemi zwyczajnymi prawami i obowiązkami, odpowiedzialny jest wobec zebrania plenarnego za działalność biura Izby, natomiast stojący na czele biura, mianowany przez Ministra Przemysłu

słu i Handlu z pośród trzech przez prezydjum wzgl. zarząd Izby przedstawionych kandydatów, dyrektor Izby odpowiada wobec prezesa. Prezes i wiceprezesi tworzą prezydjum Izby, które ewentualnie — zgodnie ze statutem — może być uzupełnione radcami Izby w liczbie od 2—4 i w tym wypadku prezydjum nosi nazwę zarządu.

Nadzór nad Izbami powierza ustawa zgodnie z dotychczasowym stanem rzeczy Ministrowi Przemysłu i Handlu, który też postanawia o utworzeniu, siedzibie i ich granicach.

Podstawa finansowa Izb opiera się na dochodach własnych, płynących z majątku własnego i z opłat za specjalne czynności, następnie zaś — i to głównie — na ustawie o państwowym podatku przemysłowym.

Przechodząc do zakresu działania Izb, należy zauważyć, że Izby przemysłowo-handlowe spełniają funkcje z jednej strony opiniodawcze i doradcze wobec władz państwowych i samorządowych, z drugiej zaś spełniają pewne funkcje o charakterze administracyjnym, — poza tem zaś mają pozostawione sobie szerokie pole działalności w kierunku popierania reprezentowanych przez się gałęzi gospodarstwa krajowego. Należy stwierdzić, że cały szereg funkcyj przekazanych Izbom nie stanowi właściwie żadnego ich specjalnego uprawnienia, gdyż mogą one być wykonywane również przez prywatne związki zawodowe, a nawet przez prywatne przedsiębiorstwa, umieszczenie zaś ich w rozporządzeniu, choć pozytywnie ujęte, należy rozumieć w sensie negatywnym, tak mianowicie, że Izby przemysłowo-handlowe nie są pozbawione prawa spełniania tych funkcyj.

Funkcje opiniodawcze i doradcze odnoszą się do całej dziedziny ustawodawczej — z traktatami handlowymi włącznie — dotyczącej wszystkich gałęzi gospodarstwa krajowego reprezentowanych przez Izbę, następnie wyrażają się w delegowaniu przedstawicieli swoich do utworzonych przez władze organów doradczych w sprawach dotyczących tych samych dziedzin, w proponowaniu kandydatów na stanowiska sędziów handlowych, członków komisyj podatkowych, nadzorców sądowych i t. p., w składaniu sprawozdań i t. d.

Funkcje Izb natury administracyjnej mieszczą się w wyznaczeniu osób powołanych do wydawania opinii i stwierdzaniu stanu faktycznego oraz innych działań wymagających wiarygodności i znajomości rzeczy w zakresie przedmiotów i czynności,

mających znaczenie dla reprezentowanych przez Izby dziedzin, — w szczególności w ustanawianiu i zaprzysięganiu maklerów pozagiełdowych i okrętowych, brakarzy, dyspaszerów i t. d., następnie częściowo w zbieraniu danych statystycznych, w prowadzeniu wykazów wszystkich przedsiębiorstw swojego okręgu, wystawianiu świadectw pochodzenia towarów i innych zaświadczeń i t. d.

Szerokie ramy inicjatywy i działalności stwarza postanowienie rozporządzenia, włączające w zakres działań Izb przyczynianie się do zaspakajania potrzeb i ułatwiania warunków rozwoju życia gospodarczego, specjalnie przez tworzenie, utrzymywanie lub popieranie odpowiednich instytucyj i urzędów, jak instytutów badawczych, muzeów, wystaw, pokazów, targów, biur informacyjnych i reklamacyjnych, w szczególności kolejowych i celnych. Szczupłe ramy tego rozdziału nie pozwalają na szersze omówienie tych doniosłych postanowień rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej; należą one do tych, w których działalność Izb przemysłowo-handlowych nazewnątrz najwyraźniej się uwydatnia. Zależy od dzielności i inicjatywy kierownictwa i członków Izby, w jakiej mierze ona zrobi użytek z przysługujących jej w tym względzie uprawnień.

W zakresie szkolnictwa zawodowego ustawa porucza Izbom zakładanie, prowadzenie i popieranie wspólnie z władzami oświatowymi szkół zawodowych i dokszałcających, oraz opinjowanie na żądanie władz oświatowych i z własnej inicjatywy o potrzebach i programach szkolnictwa zawodowego i dokszałcającego oraz o stanie prowadzonych przez Izby szkół.

Nakoniec postanawia rozporządzenie, że Izby przemysłowo-handlowe, niezależnie od funkcyj rozporządzeniem Prezydenta przewidzianych, spełniają również te, które im polecą inne ustawy i rozporządzenia. Takich ustaw i rozporządzeń jest cały szereg; i tak pewne kompetencje Izb spotykamy w prawie o ustroju sądów powszechnych, o domach składowych, w rozporządzeniu o wystawach i targach gospodarczych i organizacji giełd, w ustawie o zabezpieczeniu podaży przedmiotów powszedniego użytku, o regulowaniu cen przetworów zbóż chlebowych i t. d., w ustawie o sądach pracy, w rozporządzeniu o wyprzedażach dokonywanych w obrocie handlowym, w ustawie o spółkach akcyjnych, o prawie bankowem i wielu innych.

Ogólne ramy kompetencyj Izb przemysłowo-handlowych, zawarte są w art. 1 omawianego rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej, które powierza im stałą reprezentację interesów gospodarczych przemysłu i handlu, do których zalicza również górnictwo oraz przedsiębiorstwa finansowe, przewozowe, ekspedycyjne, ubezpieczeniowe, komisowe i pośrednictwo handlowe, wyłącza natomiast rzemiosło ze względu na wprowadzone względnie wprowadzić się mające w całym państwie Izby rzemieślnicze.

Przechodząc do skreślenia działalności Izb przemysłowo-handlowych, na wstępie zaznaczyć trzeba, że jak wszędzie, tak i tu działalność ta zależy nietylko od doboru ludzi, lecz także od środków finansowych. System pokrywania niedoborów Izb przemysłowo-handlowych, który wyżej poznaliśmy, nie pozwala zgoła na dostosowanie środków do potrzeb, lecz powoduje stan zgoła odwrotny. Ze wszystkich Izb istniejących, jedynie warszawska może się pochwalić posiadaniem odpowiednich środków finansowych, pozwalających na różnorodną działalność na większą skalę, wpływy jej bowiem wynoszą około miliona. Nie jest to cyfra bezwzględnie wielka, lecz w każdym razie znacznie odbiegająca od budżetów dotąd istniejących starych Izb, które obracały się w granicach mniejwięcej od 60—600 tysięcy złotych. Do tych funduszków, płynących z opodatkowania, opłat manipulacyjnych i dochodów ze swego majątku, dodać należy, jeśli chodzi o szkolnictwo zawodowe, subwencje udzielane przez Ministerstwo W. R. i O. P. z t. zw. funduszu specjalnego na rzecz szkół zawodowych, na który składa się przemysł i handel w formie dodatków do świadectw przemysłowych. Brak tych subwencji wogóle uniemożliwiłby Izdom prowadzenie na większą skalę akcji na polu szkolnictwa zawodowego.

Pominę zupełnie działalność Izb przemysłowo-handlowych na polu opiniodawczo-doradczem, którą każda z Izb spełnia w miarę posiadanego materiału urzędniczego i wewnętrznej swej rozbudowy, gdyż choćby najpobieżniejszy przegląd tej działalności musiałby spowodować znaczne przekroczenie ram tego artykułu. Ciekawszym będzie przegląd prac poszczególnych Izb w zakresie, w którym Izby najbardziej mogą rozwinąć swoją indywidualną działalność z własnej inicjatywy. Stwierdzić wypada, że również na tem polu Izby pomimo nierozporządzania odpowiednimi funduszami na te cele, w skromnych swoich ramach finansowych wy-

kazują inicjatywę i rozwijają działalność zasługującą na zupełne uznanie.

Jak powiedziałem już wyżej, Izba warszawska powstała przed paroma zaledwie miesiącami i dziś byłoby przedwczesnem omawiać dorobek jej pracy, można jedynie stwierdzić, że wykazuje wielką inicjatywę, która niewątpliwie da oczekiwane wyniki.

Jeśli chodzi o działalność Izb już dawniej istniejących, to zaczynając od największej dotychczasowej Izby lwowskiej z działalności jej z czasów Polski niepodległej podkreślić przede wszystkim wypada działalność jej na polu szkolnictwa zawodowego. W roku 1922 dzięki inicjatywie i czynnej pomocy Izby powołano do życia we Lwowie Wyższą Szkołę Handlu Zagranicznego, mieszczącą się w gmachu Izby. W latach 1923/24 Izba lwowska, której pieczy dotychczas było powierzone i rzemiosło, urządziła szereg kursów krawiectwa damskiego i męskiego, samochodowych i szoferskich, trykotarstwa ręcznego, kilimiarstwa i stolarstwa meblowego, kurs radjotelegrafji i radjotelefonji (pierwszy w Polsce) wreszcie kurs instalatorów gazo- i wodociągowych. Z dniem 1 stycznia 1924 roku Izba lwowska zwiła powołany swego czasu przez Izbę do życia jako odrębną jednostkę prawną Instytut Technologiczny, przekształcając go na oddział technologiczno-przemysłowy Izby dla poparcia drobnego przemysłu i rękodziela. Oddział ten urządził wyżej wspomniane kursy rzemieślnicze, ponadto urządził wystawy praktyczne i ćwiczenia dla rzemieślników i t. d. Izba wydaje własny dwutygodnik p. t. „Wiadomości Gospodarcze Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie“.

Izba brodzka na skutek spustoszeń wojennych, które pociągnęły za sobą nawet zburzenie gmachu Izby, w zmienionych warunkach i to znacznie pogorszonych, nie mogła wyjść z powodu braku funduszków poza ramy opiniodawczo-doradcze.

Izba krakowska szczególniejszą poświęciła uwagę organizacji handlu w swoim okręgu, inicjując i współdziałając w akcji dostosowania strony organizacyjnej handlu do jego potrzeb dzisiejszych, zwłaszcza ostatnio w dziedzinie artykułów hodowlano-rolnych. Izba krakowska jako pierwsza utworzyła osobne biuro reklamacyj celnych. Izba krakowska — też jako pierwsza z Izb — podjęła propagandę naukowej organizacji pracy, — w którym to celu powołała do życia osobny wydział organizacji pracy. W związku z tem zajęła się Izba krakowska zagadnieniem

selekcji zawodowej i będącym jej podstawą badaniem uzdolnienia przy wyborze zawodu. Rezultatem inicjatywy Izby w tym kierunku było powstanie przy finansowym poparciu Izby, jako jednego z pierwszych na obszarze Rzeczypospolitej instytutu psychotechnicznego przy muzeum techniczno-przemysłowym w Krakowie. W dalszym ciągu Izba zainicjowała kursy kształcenia akwizytorów i urządzania wystaw sklepowych i okien wystawowych, urządzając ponadto konkursy wystaw sklepowych. Położenie geograficzne okręgu Izby spowodowało ją do poświęcenia bacznej uwagi należytemu i racjonalnemu zorganizowaniu ruchu turystycznego, drogą popierania Polskiego Związku Turystycznego. Duże zasługi położyła Izba na polu zautomobilizowania ruchu podróży. Również wybitną uwagę poświęca Izba rozwojowi szkolnictwa zawodowego w swoim okręgu. Przy jej udziale zostało zorganizowane Wyższe Studium Handlowe o typie akademickim. W latach 1917—1923 wydawała Izba własny organ p. t. „Wiadomości Gospodarcze“. Wreszcie jako rzecz niemałej wagi podkreślić należy przeprowadzenie przez Izbę krakowską ankiety o stanie przemysłu w jej okręgu, której rezultaty ogłosiła w osobnym wydawnictwie.

Największa z Izb zachodnich, Izba przemysłowo-handlowa w Poznaniu, przejąwszy z rąk niemieckich Izbę w nadzwyczaj skromnych rozmiarach, szybko dostosowała się do nowych potrzeb życia gospodarczego swego okręgu. Izba poznańska rozwinęła działalność na polu szkolnictwa handlowego znakomicie, doprowadzając szkolnictwo to w swoim okręgu do najwyższego stopnia. Nie zadawałnając się współudziałem w utworzeniu miejskiej szkoły handlowej (jeszcze za czasów niemieckich) i braniem udziału w jej zarządzie oraz pokrywaniem części deficytu tej szkoły, Izba poznańska założyła w roku 1925 Liceum Handlowe o typie średnio-wyższem, wykazując świetne tendencje rozwojowe. Liceum to prowadzi kursy wieczorne dla dorosłych. W następnym, t. j. w 1926 roku, Izba poznańska powołała do życia Wyższą Szkołę Handlową, której narazie odstąpiła swój dotychczasowy gmach. Uczelnia ta, wykazująca znakomity rozwój, liczy już teraz około 800 słuchaczy, czyli po W. S. H. warszawskiej jest najliczniejszą wyższą uczelnią handlową w Polsce. Budowa wspianego gmachu Wyższej Szkoły Handlowej w Poznaniu, prowadzona przez Izbę z wielkim wysiłkiem, jest już obecnie na ukończeniu. W. S. H. w Poznaniu, w której zarządzie Izba bierze wy-

bitny udział, utworzyła specjalny fundusz wydawniczy dla wydawania zarówno podręczników dla słuchaczy W. S. H. jak i poważnych dzieł naukowych ekonomicznych. Niezależnie od tego Izba sama bezpośrednio rozwija działalność wydawniczą na polu gospodarczym, kładąc szczególniejszy nacisk na wydawnictwa o charakterze praktycznym, w którym to celu rozpisuje też konkursy. Z akcji na tem polu na szerszą skalę pomyślanej zaznaczyć wypada przystąpienie ostatnio do wydawania Podręcznej Encyklopedji Handlowej.

Izba urządza od czasu do czasu też kursy specjalne, jak n. p. dla rewizorów ksiąg handlowych i nadzorców sądowych, a ostatnio zainicjowała kurs hotelarstwa. Izba poznańska zapoczątkowała w Polsce konkursy dekoracyjj okien wystawowych.

Szczególniejszą poświęca Izba uwagę stronie organizacyjnej przemysłu i handlu. Dzięki tej akcji na terenie poznańskim doszedł do skutku Zachodnio-Polski Związek Eksporterów Jaj (pierwszy w Polsce) i Związek Interesentów Przetworów Ziemniaczanych.

Izba poznańska posiada największy dział pośrednictwa w nawiązywaniu stosunków handlowych, zarówno w kraju, jak i zagranicą. W dziale tym Izba poznańska utworzyła kolekcję wzorów przemysłowych swojego okręgu, która służy nietylko celom informacyjnym, lecz również dla brania udziału w targach i wystawach zagranicznych.

W roku 1925 utworzyła Izba poznańska osobne biuro kolejowe dla udzielania informacji i przeprowadzania reklamacyj kolejowych wszelkiego rodzaju, zarówno w kraju jak i zagranicą.

Przechodząc z kolei do omówienia pokrótce działalności Izby przemysłowo-handlowej w Bydgoszczy, zaznaczyć należy również u tej Izby spory rozwój za czasów polskich. Jej zasługą jest utworzenie pierwszej i narazie jedynej Giełdy Drzewnej w Bydgoszczy. Jej też zasługą jest powołanie do życia pierwszego w Polsce Liceum Handlowego, który to typ szkoły zawodowej okazał się bardzo celowy. Poza tą szkołą organizuje Izba jednoroczne kursy specjalne, jak handlu drzewem, ziemio-
płodami i inne, cieszące się zasłużonem powodzeniem. Ta też Izba w roku 1924 utworzyła jako pierwsza wśród Izb pokaz wzorów przemysłowych swojego okręgu. Przez dłuższy czas wydawała Izba bydgoska jako swój organ dwutygodnik p. t. „Wiadomości Gospodarcze Izby Przemysłowo-Handlowej w Bydgoszczy“.

Izba przemysłowo-handlowa w Grudziądzu, która okręgiem swym obejmuje wybrzeże, specjalizuje się w sprawach morskich, którym wiele uwagi i działalności poświęca, i na których opiera nadzieje swojej świetnej przyszłości. W r. 1926 utworzyła Izba grudziądzka swoją ekspozyturę w Gdyni, gdzie też przystępuje wkrótce do budowy własnego gmachu.

Izba przemysłowo-handlowa w Toruniu, najmniejsza z izb polskich, została rozporządzeniem Prezydenta o Izbach przemysłowo-handlowych z dn. 15 lipca 1927 r. skazana na likwidację przez przyłączenie jej okręgu do Izby grudziądzkiej. Mimo swych szczupłych środków finansowych Izba toruńska potrafiła działalnością swoją wyrobić sobie całkowite uznanie kół gospodarczych, które reprezentowała. Z działalności Izby toruńskiej wymienić należy z czasów polskich założenie w r. 1924 dwuletniej szkoły handlowej i prowadzenie wieczornych kursów handlowych.

Najmłodsza ze „starych“ Izb, Izba Handlowa w Katowicach, istniejąca dopiero od r. 1922, pierwszą swoją działalność rozwinęła w kierunku dostosowania przemysłu górnośląskiego do potrzeb polskich, na które przemysł ten nie był nastawiony, — i zapoznania kół gospodarczych Górnego Śląska z wytwórczością pozostałych dzielnic i naodwrot. W tym też celu przy wydatnej pomocy Izby katowickiej odbyła się w r. 1923 pierwsza wystawa wyrobów polskiego przemysłu na Górnym Śląsku w Katowicach, a w r. 1924 Izba wydała księgę adresową Górnego Śląska. W tymże czasie Izba rozpoczęła wydawać swój własny organ w języku polskim i niemieckim „Górnośląskie Wiadomości Gospodarcze“ — bezsprzecznie najlepiej redagowany organ ze wszystkich organów izbowych i jedno z najlepiej redagowanych czasopism gospodarczych wogóle. W zakresie szkolnictwa zawodowego najważniejszym czynem było zorganizowanie jednorocznych szkół przysposobienia kupieckiego. Szkół takich jest obecnie 6 z 8 klasami. Prócz tego w 1928 r. zorganizowała Izba szkołę handlową w Rybniku o kursie 4-letnim i nowym programie. Ponadto Izba ta zorganizowała w roku 1925 pierwsze wieczorne kursy dla praktykantów, w 1927 r. zaś kursy dla buchalterów w Królewskiej Hucie, w 1928 r. kurs dla stenotypistów (ek). Również wiele uwagi poświęca Izba stronie organizacyjnej przemysłu i handlu górnośląskiego, na którym to polu w szczególności podkreślić należy współ-

udział w powstaniu „Związku gospodarczego przemysłu przetwórczego“ w Katowicach. Podobnie przy czynnym współdziałaniu Izby została na terenie Śląska uruchomiona Liga Gospodarcza Województwa Śląskiego, której celem jest propaganda krajowej produkcji, — jakoteż w r. 1927 Śląskie Towarzystwo Wystaw i Propagandy Gospodarczej z tym samym celem.

Tak się przedstawia w najogólniejszych zarysach działalność Izb przemysłowo-handlowych w pierwszym dziesięcioleciu niepodległości, z której widać, że Izby sumiennie stoją na straży powierzonych im pieczy interesów gospodarczych. Jak już zaznaczyłem wyżej, podjęciu różnych akcji na większą skalę na terenie całego państwa stał na przeszkodzie brak tych instytucyj na obszarze b. zaboru rosyjskiego, która to przeszkoda teraz zostaje usunięta, wobec czego nie należy wątpić, że z tą chwilą działalność Izb przemysłowo-handlowych wybitnie się spotęguje, a wartość tych instytucyj dla życia gospodarczego kraju w całej pełni się uwypatni.

Nakoniec zauważyć należy, że Izby przemysłowo-handlowe, najpierw w b. dzielnicy pruskiej, utworzyły Związek Izb Przemysłowo-Handlowych Polski Zachodniej (r. 1922), następnie zaś związek wszystkich istniejących Izb pod nazwą Związek Izb Przemysłowo-Handlowych Rzeczypospolitej Polskiej (r. 1924), a to celem wspólnych wystąpień wobec władz w sprawach ogólnych wszystkie Izby, względnie ogół życia gospodarczego, dotyczących. Funkcje Izby urzędującej Związku Izb spełnia co roku inna Izba, wybrana na walnym zgromadzeniu. Obecnie po utworzeniu Izby w Warszawie, Izba ta zgłosiła swój akces do Związku, wobec czego nie należy wątpić, że również inne Izby na terenie b. zaboru rosyjskiego w miarę ich powstawania przystępować będą do niego.

III. Izby rzemieślnicze.

Izby rzemieślnicze zostały zaprowadzone w całej Polsce rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 czerwca 1927 r. o prawie przemysłowym (Dz. U. nr. 55, poz. 468, art. 168—194). Wprowadzenie instytucji Izb rzemieślniczych nie napotykało nigdzie na sprzeciwy ze strony kół zainteresowanych nawet tam, gdzie istniały nieoficjalne korpورا-

eje o tej samej nazwie, mianowicie w Małopolsce. Omawiane rozporządzenie Prezydenta weszło w życie z dniem 16 grudnia 1927 r., z dniem zaś 30 grudnia tegoż roku weszło w życie rozporządzenie wykonawcze z dnia 17 grudnia 1927 r. (Dz. U. nr. 117, poz. 1005), ustalające siedziby Izb rzemieślniczych w Polsce — poza Górnym Śląskiem w liczbie 17, a mianowicie w Warszawie, Włocławku, Łodzi, Kielcach, Białymstoku, Lublinie, Krakowie, Lwowie, Stanisławowie, Tarnopolu, Poznaniu, Bydgoszczy, Grudziądzu, Wilnie, Nowogrodku, Brześciu nad Bugiem i Łucku. Poza tem pozostaje na terenie województwa śląskiego Izba rękodzielnicza w Katowicach dla górnośląskiej części tegoż województwa, zaprowadzona rozporządzeniem Ministra Przemysłu i Handlu z 27. VI. 1922 roku (Dz. U. R. P. nr. 53, poz. 488), oparta na podstawie niemieckiej ustawy przemysłowej z 21. VI. 1869 r. z organizacją analogiczną do wyżej określonej organizacji Izby Handlowej w Katowicach, — oraz dla cieszyńskiej części Izba handlowa i przemysłowa w Bielsku, z pierwotnym zakresem działania, obejmującym również rzemiosło. Rozporządzenie Prezydenta uzależnia bowiem wprowadzenie jego w życie na terenie województwa śląskiego od odnośnej uchwały Sejmu Śląskiego, która dotychczas nie nastąpiła.

Celem Izb rzemieślniczych jest stała reprezentacja zawodowych interesów przemysłu rzemieślniczego.

Ramy działalności Izb rzemieślniczych są dość szczupłe, w przeciwieństwie do Izb przemysłowo-handlowych. Rozporządzenie Prezydenta rozróżnia ich funkcje przymusowe i dobrowolne. Jedne i drugie wymienia wyliczająco, a nie przykładowo, czyli zakreśla granice działalności Izb rzemieślniczych, poza które im wyjść nie wolno. Do przymusowych funkcyj należą przede wszystkim funkcje opiniodawczo-doradcze, mianowicie współdziałanie z władzami państwowymi w sprawach popierania rozwoju rzemiosła przez udzielanie informacji i wydawanie opinii oraz rozważanie i przedstawianie władzom życzeń i wniosków dotyczących interesów rzemiosła, wreszcie zdawanie co roku sprawy o stanie rzemiosła.

Do dalszych obowiązków Izb rzemieślniczych należą funkcje o charakterze administracyjnym, mianowicie regulowanie spraw terminatorskich i czuwanie nad należytem przestrzeganiem przepisów tych spraw dotyczących, wreszcie tworzenie komisyj egzaminacyjnych czeladniczych i mistrzowskich.

Uprawnienia czyli dobrowolne funkcje Izb rzemieślniczych ograniczają się do tworzenia i wspierania szkół rzemieślniczych lub przyczyniania się w inny sposób do podniesienia wykształcenia i sprawności zawodowej mistrzów, czeladników i terminatorów.

Ustrój Izb rzemieślniczych opiera się na wspomnianem rozporządzeniu oraz na statutach dla każdej Izby rzemieślniczej przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu wydanych.

Członkowie Izb rzemieślniczych powoływani są w całości w drodze wyborów bezpośrednich, przyczem czynne prawo wyborcze mają tylko rzemieślnicy, będący w pełni praw cywilnych i prowadzący samoistnie w okręgu Izby przemysł rzemieślniczy od conajmniej 5 lat, bierne zaś prawo wyborcze jest ponadto uwarunkowane ukończeniem 50-go roku życia i prowadzeniem samoistnem własnych warsztatów pracy od 5 lat. Poza tem zawiera rozporządzenie zastrzeżenia co do prawa wyborczego zwykle spotykane przy korporacjach publiczno-prawnych.

Władzami Izby są: zebranie członków Izby (plenum) i zarząd wybierany na 5 lata, składający się z prezydenta, wiceprezydenta i ewtl. dalszych członków zarządu, wybranych przez zebranie członków Izby. Rozporządzenie umożliwia płatność funkcyj członków zarządu i komisyj. Kierownikiem biura Izby jest „zawodowo wykształcony sekretarz“.

Celem umożliwienia zainteresowanym czeladnikom współdziałania w regulowaniu spraw terminatorskich, wydawaniu opinij i przedstawianiu wniosków, dotyczących się stosunków terminatorów i czeladników, oraz brania udziału w obradach i uchwałach, dotyczących się ustroju i działalności egzaminacyjnych komisyj czeladniczych, rozporządzenie postanawia utworzenie przy Izbach rzemieślniczych wydziału czeladników, składającego się z członków i zastępców, wybieranych przez wydziały czeladników, utworzone przy cechach w okręgu Izby.

Podstawy finansowe Izb rzemieślniczych są analogiczne do Izb przemysłowo-handlowych. Budżety tych Izb będą zapewne obracać się w ramach od 70—140 tys. zł.

Władzą nadzorczą ogólną nad Izbami rzemieślniczemi jest Minister Przemysłu i Handlu, a sprawuje on swe funkcje w tym zakresie zasadniczo przez swego przedstawiciela, dla danej Izby wyznaczonego, który ma prawo uczestniczenia w pełnych posie-

dzeniach Izby i zabierania głosu we wszystkich sprawach, omawianych na posiedzeniach bez prawa głosowania, ma natomiast prawo sprzeciwu z mocą zawieszającą, w wypadku uchwał Izby niezgodnych z ustawami i rozporządzeniami wykonawczymi.

Jeśli chodzi o faktyczną działalność Izb rzemieślniczych, to abstrahując od spełnianych należycie funkcji opiniodawczo-doradczych wobec władz państwowych i samorządowych i od tworzenia komisji egzaminacyjnych czeladniczych i mistrzowskich ustawą przepisanych (dla blisko stu zawodów), zauważyć należy, że wobec dość szczupłych ram ich działalności ustawą przewidzianych, nie może ona się przejawiać na zewnątrz w formie jakichś instytucji rozwojowi rzemiosła służących, poza szkołami wzgl. innymi instytucjami, przeznaczonymi do podniesienia wykształcenia i sprawności zawodowej rzemieślników. Jednakże nawet w ramach tych możliwości prawnych Izby rzemieślnicze nie mogą rozwijać większej działalności z powodu zbyt szczupłych środków finansowych, którymi rozporządzają. Tak największa narazie Izba rzemieślnicza w Poznaniu na rok 1928 miała budżet zamykający się sumą zł 118 897, z czego na t. zw. akcje specjalne przypadało zł 5 000. — Te akcje specjalne — to subwencje udzielane całemu szeregowi instytucji i organizacji w szczupłych ramach możliwości finansowych Izby.

Izba rzemieślnicza w Grudziądzu wydaje wspólny dla Izb rzemieślniczych b. zaboru pruskiego organ p. t.: „Rzemieślnik“ jako dwutygodnik. Z dniem 1 stycznia 1929 roku Izba katowicka rozpoczęła wydawanie własnego organu, dwutygodnika p. t.: „Rzemieślnik Śląski“.

IV. Izby rolnicze.

Instytucja Izb rolniczych została w całej Polsce zaprowadzona rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 25 marca 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 39, poz. 385). Do tej chwili Izby rolnicze istnieją tylko na terenie b. zaboru pruskiego, mianowicie w Poznaniu i Toruniu oraz Katowicach, w pozostałych zaś dzielnicach oficjalnych reprezentacji rolnictwa nie ma, a interesy rolnictwa reprezentują wyłącznie wolne związki zawodowe.

Ustawa polska, t. j. rozporządzenie Prezydenta, określa jako ogólny cel Izb rolniczych „zorganizowanie zawodu rolniczego“, przyczem do rolnictwa rozporządzenie zalicza również leśnictwo, ogrodnictwo, hodowlę zwierząt i ryb oraz inne gałęzie wytwórczości bezpośrednio związane z gospodarstwem rolnem, t. zn. że ewtl. możnaby tu zaliczyć i przemysł rolny. Omawiane rozporządzenie najsilniej podkreśla moment zawodowości w zadaniach Izb rolniczych, na które w szczególności nakłada obowiązek współdziałania „w zawodowym organizowaniu się społeczeństwa rolniczego“ oraz popierania społecznych organizacyj rolniczych. W tym celu Izby rolnicze winny utrzymywać w swej pracy ścisłą łączność z pracami społecznych organizacyj rolniczych, działających w ich okręgach.

Jako naczelne zadanie Izb rolniczych wymienia ustawa przedstawicielstwo i obronę interesów rolnictwa, a to w formie opiniodawczo-doradczej wobec władz państwowych i samorządowych, podobnie jak przy innych poznanych już instytucjach samorządu gospodarczego; następnie rozporządzenie stawia Izbom za zadanie samodzielne przedsięwzięcie środków w zakresie wszechstronnego popierania rolnictwa, w którym to zakresie przykładowo wymienia cały szereg funkcji niejednokrotnie daleko wrzynających się w gospodarke prywatną, jak n. p. organizowanie rachunkowości gospodarstw rolnych, organizowanie gospodarstw leśnych w lasach nie stanowiących własności państwa, oraz zalesień nieużytków; dalej należy tu opieka nad gospodarstwami powstałymi z przebudowy ustroju rolnego, współdziałanie w zaspakajaniu potrzeb rolnictwa w zakresie kredytów, nawozów sztucznych, środków produkcji rolnej i t. p., współdziałanie w organizacji zbytu produktów rolnych i t. d.

Zauważyć należy, że zakres działania Izb rolniczych, przewidziany rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej, ma charakter najbardziej samorządowy ze wszystkich tu poznanych instytucyj samorządu gospodarczego, najwięcej bowiem otrzymuje agend z zakresu administracji publicznej, że wymienię tu tylko zakładanie i utrzymywanie szkół rolniczych, organizowanie melioracyj rolnych, organizowanie akcji obrony roślin przed chorobami roślin i ich szkodnikami oraz akcji tępienia chwastów, organizowanie rolnictwa przed klęskami elementarnymi oraz pomocy dla gospodarstw przez klęski te nawiedzone, opieka nad spódkami wodnymi, pastwiskowemi i leśnemi i t. d.

Zakres działania tych instytucyj jest ustawowo najbardziej szeroko ujęty i to nietylko pod względem zakresu prac, lecz również pod względem ich formy (współdziałanie z organizacjami społecznymi z jednej strony, z drugiej zaś z władzami państwowymi i samorządowymi).

Władze Izb rolniczych są zorganizowane podobnie jak Izb przemysłowo-handlowych i Izb rzemieślniczych, a więc należą tu: rada (plenium), zarząd i prezes Izby.

Rada Izby składa się z radców z wyboru i radców z nominacji w wysokości do 20% ilości radców z wyboru. Radcowie z wyboru wybierani są w dwojaki sposób: a) przez zgromadzenie wyborcze w ilości najmniej 40% ogólnej ilości radców z wyboru, oraz b) przez społeczne organizacje rolnicze w ilości niemniej jak 20% ogólnej ilości radców z wyboru. Ilości te ustala statut Izby. Wspomniane zgromadzenia wyborcze składają się z osób, które są członkami rad powiatowych i rad miejskich, objętych okręgiem wyborczym, — albo są właścicielami, dzierżawcami lub kierownikami położonych w okręgu Izby gospodarstw rolnych, wreszcie, którzy pracują w okręgu Izby w dziedzinie rolnictwa i posiadają conajmniej średnie wykształcenie rolnicze.

Spółeczne organizacje rolnicze uprawnione są do wyboru radców każdorazowo przez Ministra Rolnictwa według swego uznania. Poza tem czynne prawo wyborcze uzależnione jest od warunków normalnie przy wyborach do publicznych korporacyj spotykanych, bierne zaś prawo wyborcze mają tylko osoby, które ukończyły lat 30 i są właścicielami, dzierżawcami lub kierownikami położonych w okręgu Izby gospodarstw rolnych, lub też pracują w okręgu Izby w dziedzinie rolnictwa i posiadają conajmniej średnie wykształcenie rolnicze. Przy wyborze przez organizacje dochodzi warunek członkostwa.

Kadencja radców-nominatów trwa lat 3, radców zaś z wyboru 6, z tem, że co 3 lata ustępuje połowa. Wszyscy radcowie Izby razem tworzą Radę Izby, która jest najwyższym organem uchwalającym i kontrolującym. Rada Izby może wyłaniać z siebie komisje, mające prawo kooptacji osób nie będących członkami rady. Ta instytucja kooptacji, nie spotykana przy Izbach przemysłowo-handlowych i rzemieślniczych, umożliwia przyciągnięcie do współpracy w Izbie rolniczej szerszego koła osób ponad te, które tworzą Radę Izby, i temsamem zapewnia jej odpowiedni materiał ludzki fachowy.

Organem wykonawczym Izby jest zarząd składający się z prezesa i wiceprezesa oraz dalszych członków wybranych przez radę na lat 5. Prezes i wiceprezes podlegają zatwierdzeniu Ministra Rolnictwa. Prezes ma kompetencje podobne jak w Izbach przemysłowo-handlowych i rzemieślniczych. Na czele biura Izby stoi dyrektor powoływany przez prezesa na podstawie uchwały zarządu za uprzednią zgodą Ministra Rolnictwa.

Podstawę finansową Izb rolniczych stanowią dochody, składające się z opłat za świadczenia i usługi oddawane przez Izbę, dochody z majątku własnego, zasiłki rządowe, samorządowe i inne opłaty ustanowione na rzecz Izby na mocy obowiązujących ustaw. Narazie takie ustawy istnieją tylko dla b. zaboru pruskiego, gdzie podstawą opodatkowania jest nieistniejący już podatek gruntowy, do którego Izby rolnicze mają prawo pobierać dodatki za pośrednictwem władz skarbowych do wysokości ustalonej przez Ministra Rolnictwa.

Izby rolnicze podlegają nadzorowi Ministra Rolnictwa, którego organem bezpośredniego nadzoru jest właściwy wojewoda. Rozporządzenie przewiduje ten nadzór w formie dość ścisłej.

Rozporządzenie Prezydenta nie zawiera zasady podziału całego terytorjum państwa na okręgi Izb rolniczych, czyli że Rada Ministrów, która decyduje o utworzeniu Izb, może wprowadzać je w okręgach, w których uzna to za stosowne.

Jeśli chodzi o działalność Izb rolniczych, to zauważyć należy, że dzięki zupełnie odmiennej podstawie finansowej tych instytucyj i dzięki wydatnym subwencjom przyznawanym im przez Ministerstwo Rolnictwa, działalność ich w zakresie urzędzeń rolnictwu służących może być o wiele żywszą od pozostałych instytucyj samorządu gospodarczego, które poznaliśmy. Izby rolnicze — jak już zaznaczyłem — narazie istnieją tylko w Poznaniu, Toruniu i Katowicach.

Weźmy pierwszą z nich jako największą pod uwagę. Budżet tej Izby na rok 1928 zamyka się sumą 5 341 250 zł, z czego na opodatkowanie przypada 1 183 400 zł, na dochody własne 1 618 800 zł, na zasiłki Ministerstwa Rolnictwa 446 360 zł, a zasiłki samorządowe 92 600 złotych.

Nie będę się zatrzymywał na działalności Izb rolniczych o charakterze opiniodawczo-doradczym, te bowiem spełniają należycie

i spełniać muszą przy zastosowaniu większej lub mniejszej inicyjatywy własnej, pragnę natomiast podkreślić działalność ich w zakresie tworzenia urzędów rozwojowi rolnictwa służących, tu bowiem najwyraźniej zaznacza się aktywność działalności Izb.

Ponieważ wobec różnorodności agend Izb rolniczych i żywej ich działalności, opisywanie dorobku pracy każdej z nich wymagałoby zbyt wiele miejsca, wezmę dla przykładu jako największą Izbę poznańską, określając jej działalność stylem telegraficznym.

W zakresie szkolnictwa zawodowego, poza różnymi kursami poznańska Izba rolnicza utrzymuje 17 szkół rolniczych (6 nowych za czasów polskich), z czego jedna z językiem wykładowym niemieckim. Ze szkół specjalnych wymienić należy: trzy żeńskie szkoły gospodarcze (Nietążkowo-Smigiel, Tuchorza i Witkowo) oraz niższą ogrodniczą szkołę w Koźminie (jedyną w Polsce). Następnie z obfitego plonu działalności Wielkopolskiej Izby Rolniczej wymienię następujące akcje: lustracja i premjowanie gospodarstw włościańskich, wykłady rolnicze dla żołnierzy, założenie trzech stacyj zwalczania szkodników roślin, lotne kursy ochrony roślin, lustracja handlowych szkółek i sadów, kilkudniowe kursy dla nauczycieli szkół powszechnych, liczne kursy specjalne dla małorolnych z dziedziny sadownictwa i warzywnictwa, lustracja i premjowanie ogrodków, referaty na zebraniach kółek rolniczych, kursy przetwórczości w Janówcu, założenie całego szeregu wzorowych ogrodów włościańskich, sporządzanie planów nowych ogrodów i parków, utrzymywanie dwu szkółek drzew owocowych (Koźmin i Janówiec), odbywanie egzaminów dla uczni ogrodniczych, propaganda jedwabnictwa (referaty i porady), zakłady ogrodnicze w Janówcu, obejmujące gospodarstwo szkółkowe ze szkółką drzew owocowych i sadami drzew i krzewów owocowych, stację zwalczania szkodników i wreszcie zakład przetworów owocowych. Następnie wykłady hodowlane, kursy podkuwania koni, kursy dla pielęgniarzy bydła, dla dojarzy, dla pielęgniarzy trzody chlewnej, kursy kapłonienia, hodowli drobiu i konkursy nośności kur; pokazy i premjowanie bydła; kółka kontroli mleczności, akcja zwalczania gruźlicy (branie prób, porady, odczyty i t. p.); dostarczanie włościanom knurów i buhajów; klasyfikacja stad (przyjmowanie do ksiąg rodowodowych koni, bydła i trzody), wystawy inwentarza opasowego, stacje ko-

złów (cztery), stacje drobiu rasowego (trzy), wystawy i premjowanie drobnego inwentarza, kursy pszczelnicze, w szczególności dla kolejarzy, i kursy budowy uli, stacja obserwacyjna pszczelnicza; kwalifikowanie zboża siewnego i ziemniaków do sadzenia, organizowanie wystaw nasiennych, dostarczanie uszlachetnionych zbóż i ziemniaków; doświadczenia polowe, chmielnik doświadczalno-pokazowy w Nowym Tomysłu; praca oświatowa na polu meljoracyj i czynna pomoc przy tworzeniu spółek meljoracyjnych, opracowywanie projektów meljoracyj i dokonywanie pomiarów warstwicowych; nadzór techniczny nad lasami, — kursy dokształcające dla borowych — podleśniczych, dokonywanie pomiarów i urzędzeń lasów, układanie planów gospodarczych dla gospodarstw leśnych. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt utrzymywania własnej stacji doświadczalnej, obejmującej następujące działy: kontroli chemicznej, oceny nasion, ochrony roślin, doświadczalny i mleczarski. Ogólna ilość dokonywanych analiz tego działu wynosiła w roku 1927 — 39 067, co samo już świadczy o wielkiej aktywności tej instytucji. Wreszcie podkreślić należy, że Izba Rolnicza w Poznaniu posiada majątek doświadczalny Pętkowo, na którym przeprowadza doświadczenia polowe, jak n. p. z zakresu odmianowego, nawozowego, uprawy roli i roślin. Wszystkie przeprowadzone w roku 1927 doświadczenia obejmuje pokaźną cyfrę 3 023 poletek.

Zauważyć należy, że tak, jak inne instytucje samorządu gospodarczego, które poznaliśmy, Izby rolnicze wydają drukiem corocznie sprawozdania ze swych czynności, do których bliżej tą sprawą interesujących się odsyłam.

Już ten w najogólniejszym zarysie ujęty przegląd działalności największej Izby może służyć za dostateczny dowód celowości tych instytucyj i ich potrzeby dla gospodarstwa krajowego.

*

*

*

Jak widzimy realizacja artykułu 68 konstytucji polskiej postępuje bardzo wolno i dopiero w 7 wzgl. 8 lat po uchwaleniu konstytucji zdobywamy się na zaprowadzenie w całej Polsce, i to jeszcze niezupełnie, instytucyj, które w niektórych dzielnicach

już istniały, i co do których celowości można było mieć wyrobione zdanie na podstawie kilkudziesięcioletniej ich działalności. Niewątpliwie wprowadzenie dalszych Izb gospodarczych, mających stanowić samorząd gospodarczy w Polsce, napotykać będzie na znacznie większe trudności, będzie to bowiem zupełna nowość dla polskich stosunków, a przytem w poszczególnych wypadkach zachodzić będą wątpliwości co do tego, czy one podpadają pod postanowienia art. 68.
